

บทที่ 2

วิธีการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบกับการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติความเชื่อเรื่องผีกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไทลื้อบ้านแฮะตำบลแม่ลาว อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยมีองค์ประกอบของวิธีการดำเนินการศึกษาแบ่งออกเป็นขั้นตอนดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา
2. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง
3. วิธีการศึกษา
4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่บ้านแฮะ ตำบลแม่ลาว อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรทั้งหมดในหมู่บ้านทั้งหมด 672 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา จำนวน 179 คน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก Key informants ที่ถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่สะสมมาในอดีต ที่ทราบความเป็นจริงของสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นจำนวน 12 คน ทั้งนี้จะใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย

1.1 กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ จำนวน 7 คน ได้แก่

- ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน
- ตำรวจ จำนวน 1 คน
- ประธานผู้สูงอายุ 1 คน
- กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน จำนวน 1 คน
- ครู จำนวน 1 คน

1.2 กลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการ จำนวน 5 คน ได้แก่

- อคิศจำนัน จำนวน 1 คน
- กลุ่มเหมืองฝาย จำนวน 2 คน
- ผู้มีความชำนาญด้านพิธีกรรมการนับถือผี (ข้าวเจ้า) จำนวน 1 คน
- ผู้สูงอายุ จำนวน 1 คน

2. กลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 167 คน ใช้วิธีการเลือกแบบการแบ่งเป็นพวกหรือชั้นอย่างเป็นสัดส่วน (Proportional stratified random sampling) โดยแบ่งกลุ่มประชากรตัวอย่างออกเป็นสัดส่วนและคัดเลือกมาร้อยละ 30 ของกลุ่มอายุทั้งหมด ต่อจากนั้นก็มีการสุ่มแบบธรรมดา (Random sampling) ด้วยวิธีการจับสลากในแต่ละกลุ่มอายุ ประกอบด้วย

- กลุ่มเยาวชน (อายุ 15 – 24 ปี) จำนวน 33 คน
- กลุ่มวัยทำงานตอนต้น (อายุ 25 – 34 ปี) จำนวน 41 คน
- กลุ่มวัยทำงานตอนปลาย (อายุ 35 – 59 ปี) จำนวน 72 คน
- กลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 21 คน

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาจะเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative) เป็นหลักที่จะออกไปสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ ตลอดไปจนถึงการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประกอบพิธีกรรม (Participant observation) เมื่อได้ข้อมูลมาระดับหนึ่งแล้วก็ใช้การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยการสร้างแบบสอบถามเพื่อวัดความเชื่อในการเข้ามามีส่วนร่วมของการรวมกลุ่มความร่วมมือการประกอบพิธีกรรม ใช้วิธีการเลือกแบบการแบ่งเป็นพวกหรือชั้นอย่างเป็นสัดส่วน (Proportional stratified random sampling) ทั้งนี้จะนำข้อมูลที่เก็บ

ได้มารวมกันวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติ วัฒนธรรมความเชื่อการนับถือผีของไทลื้อ การรวมกลุ่มความร่วมมือ และแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
2. การติดต่อประสานงานผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านในการลงพื้นที่ ภาคสนาม
3. ศึกษาข้อมูลในชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับสภาพบริบทของสภาพพื้นที่และสภาพของสังคม วัฒนธรรมในชุมชน
4. การสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม
5. การออกเก็บข้อมูลในภาคสนาม โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์เจาะลึก แบบสอบถาม และการบันทึกเทป ในกลุ่มประชากรเป้าหมาย
6. การรวบรวมข้อมูลจากการออกพื้นที่ภาคสนามนำมาประมวลผล
7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. การทำรายงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้ศึกษาได้ออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. เชิงคุณภาพ (Qualitative)

- แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interviews) โดยเข้าไปสนทนาพูดคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ความเชื่อเรื่องผี โดยใช้แบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับ เพศ อาชีพ การศึกษา ตำแหน่งในชุมชน

ส่วนที่ 2 ความเชื่อการนับถือผีกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จะเกี่ยวข้องกับ

กับการประกอบพิธีกรรม และความเชื่อเรื่องผีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ส่วนที่ 3 การรวมกลุ่มความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีทำให้เกิดการรวมกลุ่มความร่วมมือผ่านพิธีกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

- การเข้าร่วมสังเกตการณ์ (Participatory observation) จะเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมการบวงสรวงผี

- การบันทึกเทป จะใช้ร่วมกับการออกไปสัมภาษณ์เจาะลึก

2. เจิงปริมาณ (Quantitative) ใช้วิธีการสร้างแบบสอบถามจากการได้เข้าไปสนทนากับชาวบ้านในการใช้แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interviews) พอจะรู้แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีนำมาสร้างแบบสอบถาม ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

ส่วนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคล เกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ทั้งนี้จะนำเอาอายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ มาเป็นตัวแปรอิสระมีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มอายุต่างๆ ได้แก่ กลุ่มผู้ที่มีอายุต่างๆ ดังนี้
  - กลุ่มผู้มีอายุระหว่าง 15-24 ปี หมายถึง กลุ่มเยาวชน
  - กลุ่มผู้มีอายุระหว่าง 25-34 ปี หมายถึง กลุ่มผู้ทำงานตอนต้น
  - กลุ่มผู้มีอายุระหว่าง 35-59 ปี หมายถึง กลุ่มผู้ทำงานตอนปลาย
  - กลุ่มผู้มีอายุระหว่าง 60 ปีขึ้นไป หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุ
2. กลุ่มการศึกษา ได้แก่ กลุ่มผู้ที่มีการศึกษาระดับต่างๆ ดังนี้
  - กลุ่มมีการศึกษาระดับประถมศึกษา
  - กลุ่มผู้มีการศึกษาระดับมัธยมต้น
  - กลุ่มผู้มีการศึกษาระดับมัธยมปลาย
3. กลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มผู้ที่มีการประกอบอาชีพต่างๆ ดังนี้
  - กลุ่มผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม
  - กลุ่มผู้ประกอบอาชีพค้าขาย
  - กลุ่มผู้ประกอบอาชีพรับจ้าง
  - กลุ่มผู้ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา
  - กลุ่มผู้ประกอบอาชีพรับราชการ
4. กลุ่มรายได้ ได้แก่ กลุ่มผู้มีรายได้ในระดับต่างๆ ดังนี้
  - กลุ่มผู้มีรายได้ระดับต่ำ หมายถึง ผู้ที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,000 บาท/ปีลงมา หรือผู้ที่มีรายได้จัดอยู่ในกลุ่มเปอร์เซ็นต์ไทล์ตั้งแต่ 25 ลงมา
    - กลุ่มผู้มีรายได้ระดับปานกลาง หมายถึง ผู้ที่มีรายได้ระหว่าง 5,000 บาท/ปี ถึง 15,000 บาท/ปี หรือผู้ที่มีรายได้จัดอยู่ในระหว่างกลุ่มเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ถึง 75
    - กลุ่มผู้มีรายได้ระดับสูง หมายถึง ผู้ที่มีรายได้ตั้งแต่ 15,000 บาท/ปีขึ้นไป หรือผู้ที่มีรายได้จัดอยู่ในกลุ่มเปอร์เซ็นต์ไทล์ตั้งแต่ 75 ขึ้นไป

ส่วนที่ 2 ความเชื่อเรื่องผี ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อผีของไทลื้อ ได้แก่ ผีเมือง ผีบ้าน ผีเหมืองฝาย/ผิณา และผีไร่

ส่วนที่ 3 การเข้าร่วมพิธีกรรมการนับถือผีของไทลื้อที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ผีเมือง ผีบ้าน ผีเหมืองฝาย/ผิณา และผีไร่ เป็นตัวแปรตาม

ส่วนที่ 4 ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ผีเมือง ผีบ้าน ผีเหมืองฝาย/ผิณา และผีไร่ เป็นตัวแปรตาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการดังนี้

1. การเข้าไปศึกษาสภาพทั่วไปในชุมชน ทั้งสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยจะออกไปพูดคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก Key informants ซึ่งจะใช้การสอบถามลักษณะแบบไม่เป็นทางการ (Unstructured interviews) โดยจะมีประเด็นหลักๆ แล้วพูดคุยกันไป ประกอบการบันทึกเทป และการจดบันทึกในเนื้อหาที่สำคัญๆ ซึ่งในครั้งนี้อาจจะไม่ได้ข้อมูลครบในครั้งเดียวที่ออกไป เนื่องจากในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interviews) นั้นจะต้องเป็นคนที่รู้จริงและให้ข้อมูลที่ละเอียด ซึ่งบางครั้งสภาพสิ่งแวดล้อมในการสัมภาษณ์ทำให้เกิดภาวะเครียดกับการให้ข้อมูล มีผลต่อการให้ข้อมูลที่เป็นจริงได้

2. การศึกษาวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภายหลังจากที่ได้ทราบเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน ก็จะนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (Depth interviews) เพื่อนำไปสอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก Key informants เป็นผู้ที่รอบรู้ข้อมูลและเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี กับปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากในอดีตถึงปัจจุบัน ครั้งนี้จะมีการบันทึกเทป และการจดบันทึกประเด็นที่สำคัญร่วมด้วย ตลอดไปจนถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมสังเกตการณ์การประกอบพิธีกรรม (Participatory observation) เมื่อได้ภาพรวมของสภาพพื้นที่ทั่วไปและความเชื่อเรื่องผีไทลื้อก็จะนำมาสร้างเครื่องมือแบบสอบถามเชิงปริมาณ เพื่อเก็บข้อมูลการรวมกลุ่มความร่วมมือเข้าร่วมประกอบพิธีกรรม และความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอายุ กลุ่มการศึกษา กลุ่มอาชีพ และกลุ่มรายได้ กับความเชื่อเรื่องผีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนรวมกลุ่มความร่วมมือของการเข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับผีต่างๆของไทลื้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ผล ซึ่งสามารถแยกได้ 2 ส่วนดังนี้

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้รวบรวมและจัดระเบียบข้อมูลของแบบสอบถาม นำมาประมวลผลด้วยข้อมูลด้วยระบบเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistic package of the social sciences) ทั้งนี้ได้นำข้อมูลมาเข้าสู่การประมวลผลด้วยวิธีการ Crosstab มาช่วยอธิบายเรื่องความเชื่อเรื่องผี และการเข้าร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ในกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มอายุกลุ่มการศึกษา กลุ่มอาชีพ และกลุ่มรายได้ มีความสัมพันธ์กันอย่างไรบ้างสำคัญทางสถิติอย่างไร ทั้งนี้กำหนดค่าต่างๆ ดังนี้

1.1 ค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติ (P) ไม่เกิน 0.05

1.2 ค่าขนาดและทิศทางการสัมพันธ์ของตัวแปร (Cramer's V)

- ระหว่าง 0 – 0.25 หมายถึง ความเข้มข้นระดับเล็กน้อย
- ระหว่าง 0.25 – 0.50 หมายถึง ความเข้มข้นระดับปานน้อย
- ระหว่าง 0.50 – 0.75 หมายถึง ความเข้มข้นระดับปานกลาง
- ระหว่าง 0.75 – 1.00 หมายถึง ความเข้มข้นสูง (ภุทชงค์ กุลชลบุตร, 2544: 5)

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การประมวลผลโดยการจำแนกหมวดหมู่ ที่ได้จากการศึกษาเอกสารประวัติ วิถีชีวิต วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีของชุมชนไทลื้อ การสัมภาษณ์เจาะลึก สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการบันทึกเทป ให้เป็นระบบในการทำความเข้าใจความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูลจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับการใช้ข้อมูลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเปรียบเทียบกับข้อมูลที่จัดเก็บมา วิเคราะห์เชิงพรรณนาหาเหตุผลในการบรรยาย ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง